

30. Яковюк І. В. Розвиток концепцій соціально-економічних прав як передумова формування соціальної держави // Проблеми законності : зб. наук. праць. – Х., 1998. – Вип. 35. – С. 22–27.

31. Яковюк І. В. Соціальна держава : до визначення змісту поняття // Вісн. акад. прав. наук України. – № 3 (26). – Х. : Право, 2001. – С. 37–47.

32. Яковюк І. В. Співвідношення принципів соціальної держави і федералізму/І. В. Яковюк // Проблеми законності. Вип. 39. -Х.:Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1999.-С.3–8

Жутова С. М. ¹

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Особливості конституційного статусу глав держав визначають характер і обсяг їх повноважень. У президентських республіках та деяких республіках зі змішаною формою правління глава держави отримує свій мандат від виборчого корпусу і завжди наділений широким колом реальних повноважень. На відміну від глави держави в президентських республіках, президент у парламентських, як правило, не має у своєму розпорядженні реальної виконавчої влади і реалізує свою компетенцію здебільшого у взаємодії з урядом.

У системі органів публічної влади України Президент посідає особливе місце та відіграє провідну роль. У зв'язку зі зміною форми державного правління з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську, дослідження інституту президентства, місця та ролі Президента України в системі державної влади набуває першочергового значення для розбудови демократичного суспільства нашої держави.

Останні десятиліття позначилися розмаїттям унікальних форм правління. Нині фактично немає держав з тотожним правовим статусом глави держави, компетенція кожного з них відрізняється певними відмінностями навіть у межах кожної з трьох основних моделей республіканського правління. При цьому майже в усіх пострадянських державах

---

¹ Студентка 3 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного Університету ім. Я. Мудрого

гострої актуальності набуває проблема оптимізації правового статусу глави держави шляхом визначення необхідного обсягу повноважень. Тому визначення «президент – глава держави» фактично нічого не пояснює у його правовому статусі і не дає можливості більш-менш чітко виявити його місце у системі вищих органів державної влади. Саме цим пояснюється той факт, що термін «глава держави» не зустрічається у переважній більшості конституцій розвинутих демократичних країн [7, с. 62].

Як зазначає С. Г. Сербогіна на зорі становлення незалежності форма правління в Україні ґрунтувалася на суто лідерській моделі. Пост Президента із самого початку створювався як пост лідера нації, провідника радикальних реформ суспільного ладу. Модель «сильного» президента, президента-лідера навіть в умовах гібридної, радянсько-президентської моделі, що існувала в Україні протягом 1991–1995 рр., дала змогу стабілізувати суспільно-політичну та соціально-економічну ситуацію в державі, забезпечити громадянський мир і спокій, створити передумови для прийняття нової Конституції. Конституція 1996 р., власне, тільки закріпила тогочасний «статус-кво»: Президент України, формально не належачи до жодної з гілок влади, фактично здійснював керівництво усією виконавчою вертикаллю, використовуючи при цьому широкий арсенал засобів – від призначення і звільнення керівників органів виконавчої влади до указів і не передбачених жодним правовим актом «вказівок», адресованих уряду та центральним органам виконавчої влади [6, с. 26].

Конституційно-правовий статус Президента України безпосередньо пов'язаний з визначенням компетенції глави держави. Компетенцію Президента України можна визначити як сукупність закріплених Конституцією та законами України підвідомчості та повноважень глави Української держави, шляхом встановлення якої фіксується обсяг і зміст його діяльності та визначається місце Президента в системі вищих органів державної влади.

Повноваження Президента України, закріплені у Конституції України, можна поділити на декілька груп, серед яких насамперед слід виділити наступні:

1) представницькі повноваження, які дістають вияв тоді, коли Президент представляє нашу державу в міжнародних відносинах, приймає вірчі та відкличні грамоти дипломатичних представників інших держав тощо;

2) повноваження, що стосуються діяльності Верховної Ради України (наприклад, припинення її повноважень, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися);

3) повноваження, пов'язані з призначенням на посади і звільненням з посад членів Кабінету Міністрів України, голів місцевих державних адміністрацій та інших посадових осіб;

4) повноваження у сфері забезпечення державної незалежності, національної безпеки та оборони нашої країни, зокрема ті, що пов'язані з прийняттям рішення про загальну або часткову мобілізацію та запровадженням воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

5) установчі повноваження (утворення та ліквідація допоміжних органів і служб при Президентові);

6) повноваження в галузі правосуддя (здійснення помилування);

7) повноваження, пов'язані з наданням громадянства України та його позбавленням, наданням притулку в Україні;

8) повноваження у сфері законодавства, зокрема ті, що стосуються призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України, право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради.

Президент має право видавати укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на всій території України. Ці акти мають створюватися на основі Конституції України і спрямовуватися на виконання її положень. Водночас укази і розпорядження Президента є правовою базою для актів органів виконавчої влади.

Відповідно до чинного законодавства, найбільші повноваження Президент України має у сфері міжнародних відносин та оборони.

В порядку виконання міжнародних повноважень Президент України представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. Аналіз повноважень Президента, як Верховного Головнокомандуючого Збройними Силами України, у сфері оборони та національної безпеки свідчить про те, що його функції у цій сфері полягають у політичному керівництві державними органами, які забезпечують обороноздатність України. В межах своїх повноважень глава держави також очолює Раду національної безпеки і оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. В умовах сучасної військової конфрон-

тації даний орган відіграє значну роль в швидкому прийнятті важливих для держави рішень.

Президент діє в межах своїх повноважень, встановлених Конституцією, однак вказані функції передбачають право глави держави діяти на свій розсуд, виходячи не тільки з букви, але й духу Конституції та законів, реагуючи на непередбачені правовою системою життєві обставини. Так, тільки Президент повинен визначати порушення чи загрозу порушення державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і національної безпеки України та вживати відповідних оперативних заходів, включаючи і застосування сили. Зокрема, глава Української держави особисто виносить рішення про використання Збройних Сил у разі агресії проти України (п. 19, ст. 106 Конституції України), про загальну або часткову мобілізацію і введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях (п. 20, ст. 106 Конституції України), а також щодо оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Президентом України 26 червня 2014 р. до Верховної Ради було подано законопроект «Про внесення змін до Конституції України», яким передбачається розширення повноважень глави держави. В даному законопроекті передбачається можливість глави держави достроково припинити повноваження органу місцевого самоврядування. Чинні конституційні норми такого повноваження Президента не передбачають. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. це може зробити Верховна Рада .

Ще однією новацією виступає створення інституту представників Президента України в регіонах та районах. Інститут представників Президента України в регіонах та районах передбачається запровадити замість інституту місцевих державних адміністрацій.

До повноважень Президента буде належати звільнення з посади Генерального прокурора України, Голову Служби безпеки України, Голову Служби зовнішньої розвідки України та Голову Державного бюро розслідувань на власний розсуд.

Вважаємо, що зміни у конституційно-правовому статусі Президента України не повинні суперечити загальній концепції розбудови демократичного суспільства. Повноваження Президента України повинні бути достатніми для гарантування главою держави функціональної єдності державної влади, її децентралізації, спрямованості на формування та реалізацію єдиної державної політики.

У підсумку, слід зазначити, що є інститут Президента займає невід’ємну роль у структурі політичної системи України. З перших років вітчизняного державотворення для розвитку інституту президентства важливо було підвищити його статус, вагомість повноважень Президента. Дещо пізніше домінуючим підходом стало звуження повноважень Президента. В умовах запровадження реформи вітчизняної політичної системи нових рис набули взаємовідносини у трикутнику Президент – Верховна Рада – Кабінет Міністрів України. Вони базуються на дещо відмінних від попередніх конституційно-правових засадах. Постає проблема ефективності влади, застосування її потужних складових заради динамічного соціально-економічного розвитку суспільства. Започатковані зміни по-новому порушують питання розподілу влади, законних і раціональних протиположностей між різними її складовими.

Окремою проблемою є відсутність єдиного законодавчого акта, який би визначав особливості правового статусу Президента України. Наразі основні положення регулюються Конституцією України, але обмежений обсяг останньої означає неможливість детального зазначення усіх необхідних правових норм та повноважень у межах лише Основного Закону, що зробило б його громіздким і, як наслідок, малоефективним. У Франції дані питання вирішуються в органічному законі, який конкретизує відповідні повноваження. Водночас його існування встановлює особливий порядок внесення змін до цього закону у порівняно зі звичайними законами. Тому впровадження схожого за значенням правового акта, з огляду на відсутність органічного законодавства в Україні, є необхідним.

Література:

1. Белов Д. М. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції: монографія / Д. М. Белов, Ю. М. Бисага. – Ужгород: Ліра, 2007, – 216 с.
2. Бодрова І. І. Система допоміжних органів при Президентові України / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2012. – Вип. 23. – С. 94–105.
3. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант: монографія / М. С. Кармазіна. – К.: Бланк-Прес, 2007. – 365 с.
4. Кудряченко А. І. Місце інституту президентства в контексті становлення політичної системи України // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1. – С. 5–10.

5. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире. – М.: Юрид. лит., 1994. – 176с.

6. Серьогіна С. Г. Оптимізація статусу Президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні / С. Г. Серьогіна // Право України. – 2009. – № 6. – С. 23–28.

7. Серьогіна С. Г. Сутність інституту глави держави та його еволюція у світовій державно-правовій практиці / С. Г. Серьогіна // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2000. – № 4 (23). – С. 54–65.

8. Серьогіна С. Г. Форма правління як базова категорія державного будівництва / С. Г. Серьогіна // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2003. – Вип. 6. – С. 16–26.

9. Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України: монографія / В. А. Шатіло. – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2004. – 159 с

Науковий керівник – д.ю.н., професор, директор НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України С. Г. Серьогіна

Закоморна К. О.¹

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ПРАВЛІННЯ В АСПЕКТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Однією із центральних проблем становлення конституціоналізму в постсоціалістичних країнах є пошук балансу між ідеями лібералізму, протекціонізму і демократії [10]. Варто відзначити, що дана проблема досі остаточно не вирішена і в країнах розвиненої демократії. Як зауважують зарубіжні вчені, ідеальних конституційних механізмів, які одночасно забезпечують фізичним особам однакові й адекватні можливості впливу на колективні рішення, незалежність від них і відповідальність за деякі особливості їхнього життя, при цьому не створюючи перешкод для реалізації прийнятих колективних рішень, просто не існує. У той же час світова конституційна практика виробила низку інституцій, які по-

---

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, доцент, старший науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України